

ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Вказується, що загальнообов'язкове державне медичне страхування є складовою системи загальнообов'язкового державного соціального страхування і формою соціального захисту населення у випадку хвороби. Запропоновано правові механізми для сприяння розвитку системи охорони здоров'я та створення умов для її належного й ефективного фінансування.

Ключові слова: соціальний захист, охорона здоров'я, загальнообов'язкове державне медичне страхування, медична допомога.

Указывается, что общеобязательное государственное медицинское страхование является составной частью системы обязательного государственного социального страхования и формой социальной защиты населения в случае болезни. Предложено правовые механизмы для содействия развитию системы здравоохранения и создание условий для ее надлежащего и эффективного финансирования.

Ключевые слова: социальная защита, здравоохранение, общеобязательное государственное медицинское страхование, медицинская помощь.

Obligatory state health insurance is part of the compulsory state social insurance and a form of social protection in the event of illness. Its introduction is designed to: ensure equal rights of citizens to free medical care, adequate quantity and quality, promoting health and creating conditions for its proper and efficient financing

Key words: social protection, health, obligatory state health insurance, medical aid

Відповідно до ст. 21 Конституції України права і свободи людини є невідчужуваними й непорушними. До основних прав людини Основний Закон нашої держави відносить і право на соціальний захист, зміст якого розкривається в багатьох статтях. Так, ст. 46 гарантує кожному соціальний захист на випадок повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від людини обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом; ст. 48 встановлює право на достатній життєвий рівень; ст. 49 декларує право на охорону здоров'я, медичну допомогу й медичне страхування; ст. 50 закріплює право на безпечне для життя і здоров'я довкілля й на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди; ст. 51 проголошує, що сім'я, дитинство, материнство й батьківство охороняються державою.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування є одним із механізмів реалізації конституційного права на соціальний захист. Його завданням страхування – підтримання добробуту громадян та їх сімей в означених законодавством випадках. Ця організаційно-правова форма системи має значні переваги порівняно з недержавними формами страхування. Таке страхування є надійнішим, має ширше страхове поле, охоплює ширше коло осіб, більш прийнятне в разі коливань страхових випадків, дешевше, не є капіталоемким, включає особливо небезпечні випадки, які залишаються за межами комерційного страхування.

Окремим видом загальнообов'язкового державного соціального страхування, згідно з абз. 3 ч. 1 ст. 4 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування¹ є медичне страхування.

Сьогодні мало хто з громадян має можливість отримати безоплатну медичну допомогу, яку їм гарантує Конституція України. Пацієнт сплачує за ліки,

госпіталізацію тощо, а медичні працівники аж ніяк не зацікавлені матеріально в наданні якісної медичної допомоги. Переведення вітчизняної медичної галузі на ринкові засади – шлях тривалий. Це постійний динамічний процес організаційної та управлінського генези, який засвідчує необхідність адаптації чинної системи охорони здоров'я до політичних, соціальних і економічних умов нашої держави, що постійно змінюються.

Процес реформування системи медичного обслуговування за своєю суттю повинен бути системним і комплексним, а за змістом має базуватися на таких стратегічних напрямках:

1. Внесення змін і доповнень до ст. 49 Конституції України у частині як безоплатності медичної допомоги, так і заборони скорочення мережі державних і комунальних медичних закладів.

2. Структурна перебудова медичної галузі з перенесенням акцентів зі стаціонарної медичної допомоги на її первинний рівень, основною дійовою особою якого має стати підготовлений у нових умовах лікар загальної практики (сімейний лікар).

3. Створення багатоканальної системи фінансування медицини.

4. Запровадження цивілізованого ринку медичних послуг.

5. Запровадження процесів демократизації у структурних підрозділах закладів існуючої системи охорони здоров'я усіх рівнів і форм власності.

6. Поліпшення соціального і професійного захисту працівників галузі.

У контексті вказаного, зазначимо, що саме стан здоров'я людини і стан здоров'я всього суспільства має як неоціненне значення в розбудові демократичного, економічно розвиненого суспільства, так і проблематичність у його зміцненні й збереженні серед української нації, що, власне, і формує соціальний інтерес до запровадження медичного страхування у медичному забезпеченні².

Необхідність запровадження медичного страхування обґрунтовується ще й тим, що отримання медичної допомоги в державних і комунальних закладах системи охорони здоров'я України потребує чималих фінансових витрат пацієнта та його родини, які не підлягають на сьогодні страховому відшкодуванню чи страховому покриттю, що негативно позначається не лише на інтересах особи, а й на інтересах конкретної громади. За своєю суттю, медичне страхування охоплює всю медичну галузь і поширюється однаково на всіх суб'єктів страхування: страховика, страхувальника, застрахованого та на медичний заклад чи окремо лікаря-практика, що дає змогу забезпечити використання інноваційної моделі економічного розвитку для захисту інтересів пацієнта в питанні зміцнення й збереження його здоров'я.

Законом України «Про страхування»³ передбачено два види медичного страхування: добровільне (безперервне страхування здоров'я) (п. 3 ст. 6); обов'язкове (п. 1 ст. 7). Однак, на сьогоднішній день в нашій країні немає закону, який встановлює механізм функціонування загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування громадян. Таким чином, у даний час в Україні діє лише добровільне медичне страхування. Порівнюючи основні характеристики добровільного й обов'язкового медичного страхування слід зауважити, що добровільне медичне страхування в нашій державі є доповненням до обов'язкового. Необхідність в обов'язковому медичному страхуванні виникає тоді, коли держава визнає, що потреба її громадян у здоров'ї має важливе значення для всього укладу життя і подальшого розвитку суспільства. У рамках добровільного страхування передбачається оплата медичних послуг понад програму обов'язкового медич-

ного страхування⁴.

До особливостей загальнообов'язкового державного соціального страхування належать такі: його умови і порядок здійснення визначаються законом, а не договором; участь у ньому є обов'язковою, а не добровільною; перелік страхових випадків передбачений в законодавстві; страховий внесок не є об'єктом права власності застрахованої особи, тому, поки з цією особою не станеться страховий випадок, цією сумою можуть користуватись інші; розмір страхових виплат співвідноситься із середнім заробітком або прожитковим мінімумом.

Реалізація системи загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування у повсякденному житті суспільства й медичної галузі дасть змогу чітко виокремити такі принципи медичного страхування, як: переваги колективного медичного страхування над індивідуальним; поєднання в країні обов'язкового і добровільного медичного страхування; загальнодоступність для участі населення в обов'язкових програмах медичного страхування; розмежування функцій і повноважень між бюджетними і позабюджетними джерелами фінансування; екстериторіальність прав застрахованих осіб; поєднання компенсаційних і попереджувальних функцій у використанні страхових коштів.

Правовим підґрунтям запровадження обов'язкового медичного страхування є ст. 49 Конституції України, ст. 18 Основ законодавства України про охорону здоров'я⁵, Закон України «Про страхування».

У цих умовах першочерговою є розробка і прийнятті Закону «Про загальнообов'язкове державне медичне страхування». Його прийняття сприятиме: а) збільшенню обсягів ресурсів на розвиток охорони здоров'я; б) забезпеченню контролю за формуванням і використанням коштів, необхідних для функціонування цієї системи; в) перебудові організаційної структури й управління галуззю відповідно до сучасних вимог; г) запобіганню надмірній комерціалізації охорони здоров'я, а також забезпеченню підвищення ефективності і якості медичної допомоги, її доступності для різних верств населення. При цьому треба зробити все можливе, щоб розглядувана галузь зберегла мету, кадрові ресурси необхідні обсяги надання медико-санітарної допомоги населенню⁶.

Економічні аспекти доцільності запровадження обов'язкового медичного страхування полягають у наступному: а) геополітична позиція України на європейському просторі сприяє запровадженню в країні високотехнологічного і конкурентоспроможного медичного середовища, яке піднесе на високий рівень систему медичного забезпечення населення; б) серед громадян України спостерігається високий страховий ризик виникнення хвороби; в) страхова подія у здоров'ї людини викликає на сьогодні значну потребу в грошах, і сім'я не має змоги покрити її із власних коштів без відчутного обмеження життєвого рівня; г) у суспільстві наявні як індивідуальні, так і групові (колективні) страхові інтереси в здоров'ї людей, оскільки система обов'язкове страхування уже сьогодні спроможне виступити, з одного боку, засобом захисту добробуту людини, а з другого – складовою системи охорони здоров'я; д) громадянське суспільство у своїй більшості готове: до формування страхового товариства з медичного забезпечення із числа суб'єктів медичного страхування і до концентрації коштів у страховій медичній організації, про що свідчить діяльність лікарняних кас на території України; до прийняття грошового відшкодування матеріальних збитків у разі настання ризиків у здоров'ї через механізм солідарного розподілу збитку збитку одного з товариств на всі інші; медичні заклади й окремі лікарі готові отримати

статус приватних підприємств із некомерційною формою діяльності й будувати діяльність саме на договірних засадах, а медичні працівники – отримувати гроші за конкретно надану медичну послугу.

Соціальний аспект медичного забезпечення, що визначає погребу в запровадженні *обов'язкового медичного страхування*, у своїй суті базується на таких аргументах, як: можливість реалізувати серед осіб громадянського суспільства конституційне право громадян на фінансове забезпечення у випадку хвороби; здатність налагодити ефективний процес відтворення, зміцнення і збереження здоров'я людей; намагання держави на якісному рівні вирішити питання соціального захисту людини в момент її хвороби чи травми; наявність у країні як значної кількості осіб, які, з огляду на певні обставини, не беруть участі у суспільно корисній праці й не мають змоги за рахунок заробітної плати підтримувати свої життя і здоров'я, так і тих осіб, які є працездатними, але не мають можливості реалізувати цю дієздатність; сприяння скороченню розриву в рівнях матеріального забезпечення працюючих і непрацюючих громадян у процесі отримання медичної послуги; спроможність центральних виконавчих органів управління охорони здоров'я до передачі частини функцій медичних працівників соціальним працівникам; наявність у населення України традиції взаємної підтримки, що дасть змогу успішно реалізувати потенціал взаємодопомоги, котрий об'єднується навколо принципу «солідарності» в оплаті медичних послуг; оптимальне поєднання інтересів держави, суспільства, підприємств і громадян при використанні коштів ОМС.

Таким чином, загальнообов'язкове державне медичне страхування має стати складовою частиною системи загальнообов'язкового державного соціального страхування і формою соціального захисту населення у випадку хвороби. Його запровадження переслідує двосдину мету: забезпечення рівних прав громадян на одержання безоплатної медичної допомоги належного обсягу та якості; сприяння розвитку системи охорони здоров'я та створення умов для її належного й ефективного фінансування.

Загальнообов'язкове державне медичне страхування повинно передбачити:

- а) оплату медичної допомоги;
- б) матеріальне забезпечення застрахованих осіб у зв'язку з втратою ними заробітної плати (доходу) внаслідок тимчасової втрати працездатності або його сім'ї у випадку смерті застрахованої особи;
- в) надання застрахованим особам соціальних послуг.

Запровадження в Україні обов'язкового медичного страхування нині на часі. Цей крок створить основу для переходу на європейські стандарти в питанні охорони здоров'я людини.

1. *Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування*: Закон України від 14.01.1998 р., № 16/98-ВР // ВВР України. – 1998. – № 23. – Ст. 121. 2. *Рудень В.В.* Передумови запровадження обов'язкового медичного страхування // *Фінанси України*. – 2006. – № 10. – С. 72. 3. *Про страхування*: Закон України від 07.03.1996 р., № 85/96-ВР // ВВР України. – 1996. – № 18. – Ст. 78. 4. *Інформація про порівняння обов'язкового та добровільного медичного страхування* // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: // <http://inmeds.com.ua>. 5. *Основи законодавства України про охорону здоров'я*: Закон України від 19.11.1992 р., 2801-ХІІ // ВВР України. – 1993. – № 4. – Ст. 19. 6. *Андрій В.В., Москаленко О.В., Прилишко С.М., Ярошенко О.М.* Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування: теоретичний аспект. – Х.: ФІНН, 2011. – С. 74.